

ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA INSON OBRAZINING TURLI TALQINLARI

Rahimova Umriya Shuhrat qizi

Alisher Navoiy nomidagi TOShDO'TAU talabasi

rahimovaumriya1999@gmail.com

Ilmiy rahbari: H. Ahmedov f.f. nomzodi, dotsent

Annotatsiya:

Ushbu maqola o'zbek adabiyoti zamonaviy she'riyatining zabardast vakili O'zbekisto xalq shoiri, O'zbekiston Qahramoni Abdulla Oripovning she'rlarida aks etgan "inson", "odam" obrazlari haqida. Bunda asos qilib, shoirning "Uchinchi odam" va "Noma'lum odam" she'rlari olindi. Obrazning turli badiiy talqinlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar:

Abdulla Oripov, obraz, odam, inson, "Noma'lum odam", "Uchinchi odam" she'rlari.

Masalaning qo'yilishi. Har qaysi milliy adabiyot markazida Inson turadi. Bu adabiyot uchun qonun. Bu omil dunyoning barcha tomonlarida o'zgaras haqiqat. Butun boshli milliy adabiyotlar tarixi o'rganilsa barcha davrlar uchun mushtarak mavzu bu – shubhasiz Inson va uning kechinmalari, orzu-umidlari aks etgan asarlardir. "Abdulla Oripov hayotni murakkabligicha ko'radi, his qiladi. Abdulla obrazlarda teran fikr qiladigan shoir. "Temir odam" da temirsifat, hissia shaxslarga munosabat bildiradi. Haqiqiy shoir avvalo fikr izlaydi, biroq u fikrlarni to'laroq va ta'sirliroq qilib aytish uchun o'sha fikrlarni obrazlarda topadi"-deydi M. Qo'shjonov. [1. M. Qo'shjonov. Saylanma. Birinchi jild. 346-bet]. Biz XX asr ikkinchi yarmi va XXI asr birinchi choragida adabiyot olamida o'z o'rniga ega bo'lgan atoqli shoir Abdulla Orif ijodiga, xususan uning ijodida Inson (odam) obrazining turlicha talqinlariga to'xtalishni maqsad qildik.

Masalaning tadqiqi. "Abdulla Oripov o'zbek adabiyotini yangi bosqichga ko'targan nodir iste'dod sohibi edi. Uning yuksak badiiy, teran falsafiy she'rlari xalqimiz ko'nglidan chuqur joy olgan. Dramatik va publitsistik asarlari, doston va tajribalari adabiyotimiz rivojiga ulkan hissa bo'lib qo'shilgan. Abdulla Oripov O'zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasining muallifi sifatida xalqimiz qalbimida mangu yashaydi" [2. O'z. Resp. Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev Odamlar yaxshi yashashi uchun zarur sharoit yaratish - barcha rahbarlarning asosiy vazifasidir. "Xalq so'zi" gazetasi, 2017-yil 28-fevral].

Avvalo, A. Oripov ijodiga to'xtalsak, shoir she'rlarini shunchaki o'qib, tahlil qilib bo'lmaydi. Uning she'rlarini dastlab o'qiganimizda oddiy, jo'n ma'no anglasak, qayta o'qish natijasida she'rlardagi falsafiylik va "qog'ozga o'ralgan" achchiq haqiqatlarning badiiy talqinini anglaymiz. Uning she'rlarining aksar qismida badiiy obrazning maromiga yetkizilgan o'rinlarini ko'rishimiz mumkin.

"Obraz" "aks" degan ma'noni ifodalaydi. Lekin badiiy adabiyotda esa, adabiyot va san'atning tafakkur shakli bo'lmish badiiy adabiyotni nazarda tutamiz. "Gegel o'z estetik qarashlarida san'at haqida fikr yuritar ekan, "san'at - obrazlar orqali fikrlash" demakdir, deb ta'kidlagan" [3. To'xta Boboyev. "Adabiyotshunoslikka kirish asoslari", 41-bet].

Bu fikrga tayanadigan bo'lsak, biz Abdulla Oripovni chin ma'noda nihoyatda didli va ta'bi nozik san'atkor desak, o'ylaymanki, aslo mubolag'a bo'lmaydi. Lekin shoirning "Uchinchi odam" va "Noma'lum odam" va umuman odam haqida o'ylar, uning badiiy-estetik talqinlari haqida fikr yuritmoqchiman. Dastlab, "Uchinchi odam" haqida so'zlashsak. [4. Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar, Birinchi jild, 319-bet]. Ko'rinib turibdiki, bu she'rni bir o'qishda tahlil qilib, sharhlash mushkul yumush. Bu she'rda shoir har qanday holat Alloh tomonidan bo'lishini ta'kidlamoqchidek, nazarimda. Ya'ni, ikki insonning munosabatlari o'zaro yaxshi va samimiy bo'lishi uchun Uchinchi odamni Allohim ularga yordam qilib yuborishi yoki aksincha, Uchinchi odamni sinov, vaholanki, jazo qilib jo'natilishi

ham Allohding, degan g'oya singdirilgan. Dunyoga bir inson (chaqaloq) keldimi, u kim uchundir ne'mat, kim uchundir baxt, yana kim uchundir sinov bo'lib keladi.

Endi, "Noma'lum odam" she'ri xususida fikr yuritsak. Shoir she'rlarining ko'pida bo'lgani kabi bu she'rida ham katta falsafa yotibdi. Bunda insonning mol-dunyo, mansab-amal va dunyoning ne'matlariga bo'lgan qiziqishi, ularga intilishi yoritilgan. Birinchi misraga qarasak:

U na shoir edi va na mashhur zot,

Lekin dunyo bilan bir edi dardi. [4. Abdulla Oripov Tanlangan asarlar. 200-bet]. Ayni haqiqat. Chunki bu dunyoda qaysi kasb yoki sohada faoliyat olib boruvchi inson yo'qki, dunyo dardini o'ylamasa. Har qanday inson ham juda kam miqdorda bo'lsa ham o'z manfaati va dunyo dardini albatta o'ylaydi. Bu she'rdagi noma'lum odam esa, aslida yo'q odam. Bunday insonning o'zi yo'q dunyoda.

O'lim bu - nishonga borib tekkan o'q,

Tug'ilish - shiddat-la tortilgan kamon. Bu baytda shoir umrning naqadar qisqa ekanligini, tug'ilish - tortilgan kamon uchidagi o'q bo'lsa, o'lim - o'sha o'qning nishonga borib tegishidir. Qarang, bu yerda shoir umrning ko'z ochib yumgunchalik fursat ekanligini naqadar chiroyli topilma bilan isbotlab bergan. Endi she'r so'ngidagi 4 misraga e'tibor qaratsak:

Qaydan kelgandi u? Bilmadi kimsa,

Qabrga jimgina kirib ketdi u.

Menimcha, dunyoning ustidan rosa

Miriqib qahqaha urib ketdi u.(Abdulla Oripov, 202-bet) Yuqorida ta'kidlab o'tkanimizdek, aslida, she'rdagi noma'lum odamning o'zi yo'q. Uning kimligi-yu, qayerdan kelganligi hech kimga ma'lum emas. Boshqa dunyodan o'tganlar kabi uning qabri ustida insonlar maqtab, va'zxonlik qilmadi. Aksincha, "u" bu dunyodagi qabihliklar va chirkinliklarni ko'rib, bu dunyodagi "insonlar"ning ustidan kulib ketdi. "Komil inson shaxsini shakllantirish masalasi bugungi she'riyatimizdagi diniy mavzularda yaratilayotgan asarlarning ham mehvarini tashkil etayapti. Shaxsning o'z "men"ini anglab yetishi tiriklikning bebaho qadriyati sifatida baholanadi. Abdulla Oripov she'riyatidagi komil inson konsepsiyasi keying davrda ham izchil rivojlantirilgan". [5. No'mon Rahimjonov. Mustaqillik davri o'zbek she'riyati, 71-bet].

Xulosa. Shoir bu she'rlari orqali kitobxonga nimani anglatmoqchi? Chinakam odam (inson) bo'lish, birovning dardini his qila olish hammaga ham emas. Ba'zilar butun boshli hayotida nima uchun dunyoga kelganligi-yu, yashashdan maqsadi nima ekanligini anglamay o'tib ketadi. Shoir esa yuqoridagi she'rlarida odamga turli nuqtalardan baho berish orqali insonning yashashdan maqsadi nima ekanligini shoirona anglatishga harakat qilgan. Shoir ijodiy konsepsiyasida Odam haqida turli davrda yaratgan she'rlari har safar yangicha ma'no qirralari bilan ajralib turadi hamda milliy o'zbek she'riyatida o'ziga xos yangi sahifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Қўшжонов М. Сайланма. Икки жилдлик. Биринчи жилд. Адабий портретлар. Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 1982. – 384 б.
2. Mirziyoyev Sh. "Odamlar yaxshi yashashi uchun zarur sharoit yaratish - barcha rahbarlarning asosiy vazifasidir". Xalq so'zi, 2017-yil 28-fevral soni.
3. Бобоев Т. "Адабиётшуносликка кириш асослари". Т.: "O'zbekiston" – 2002. – 224 б.
4. Оripov А. "Танланган асарлар". Тўрт жилдлик. Биринчи жилд. Т.: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2000. – 432 б.
5. Раҳимжонов Н. "Мустақиллик даври ўзбек шеърияти". Т.: "Фан". 2007. – 260 б.